

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI 2017

EDİTÖRLER

Prof. Dr. **Bünyamin AYHAN**

Prof. Dr. **Mustafa AY**

Doç. Dr. **Selahattin AVŞAROĞLU**

Doç. Dr. **Şerife AKPINAR**

tarım
sosyal
matematik
güzel
sanatlar
beşeri
mühendislik
Education
Natural
Social
Music
Engineering
Spor
Eğitim
doğa bilimleri
sağlık
fen
Arts
Math
Health
Agriculture
Humanities
Physical

Çizgi Kitabevi Yayınları
Eğitim Bilim

Genel Yayın Yönetmeni
Mahmut Arlı

©Çizgi Kitabevi
Aralık 2017

ISBN: 978-605-196-094-4
Yayıncı Sertifika No:17536

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
- Cataloging in Publication Data (CIP) -
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER
ARAŞTIRMALARI 2017

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Bünyamin AYHAN
Prof. Dr. Mustafa AY
Prof. Dr. Selahattin AVŞAROĞLU
Doç. Dr. Şerife AKPINAR

Baskıya Hazırlık: Çizgi Kitabevi Yayınları
Tel: 0332 353 62 65- 66

Baskı: Sebat Ofset
Fevzi Çakmak Mh. Hacıbayram Cd. No: 57
Karatay/Konya - KTB. S. No: 16198

Cilt: Göksu Cilt

ÇİZGİ KİTABEVİ

Sahibiata Mah. M. Muzaffer Cad. | Alemdar Mah. Çatalçeşme Sk.
No:41/1 - Meram/Konya | No:42/2 - Cağaloğlu/İstanbul
Tel: 0332 353 62 65 - 66 | Tel: 0212 514 82 93

www.cizgikitabevi.com

●●● / cizgikitabevi

UYGUR SANATINDA ÜSLUP ÖZELLİKLERİ VE MERKEZLER ARASI ETKİLEŞİM: KIZIL, SORÇUK, KUMTURA, TURFAN, KOÇO, YARHOTO, BEZEKLİK*	1
ILGIN TERMAL TURİZM POTANSİYELİNİN BÖLGESEL KALKINMADAKİ EKONOMİK ROLÜ: YEREL PAYDAŞLAR TARAFINDAN BİR DEĞERLENDİRME	30
SOSYAL HİZMET VE MERHMET: BİR NİTEL ARAŞTIRMA SOCIAL WORK AND COMPASSION: A QUALITATIVE STUDY	41
ERGENLERİN HELAL GIDA KAVRAMI İLE İLGİLİ FARKINDALIKLARINA YÖNELİK NİTEL BİR ÇALIŞMA	47
DEVLET VE PİYASA BAŞARISIZLIĞI TEORİSİ TEMELİNDE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ VAROLUŞSAL GEREKÇELERİ	55
THE PLACE AND IMPORTANCE OF MEDIA PLANNING IN PUBLIC RELATIONS	63
ALGILANAN ÖRGÜTSEL PRESTİJİN ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANIŞI ÜZERİNE ETKİSİ:ÖĞRETMENLER ÜZERİNDE BİR UYGULAMA	69
TURİZM SEKTÖRÜNDE ETKİNLİK ANALİZİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ EFFICIENCY ANALYSIS IN TOURISM SECTOR: TURKEY SAMPLE	80
HALKA AÇIK İNŞAAT FİRMALARININ BORÇLANMA POTANSİYELİ	88
EGOİZM ÖZGÜRLÜK İÇİN BİR ÖLÇÜT OLABİLİR Mİ? MAX STIRNER ÖZELİNDE BİR DEĞERLENDİRME	95
İKNA EDİCİ İLETİŞİMDE KAYNAK	103
SEHAYET ASENTALARINDA KRİZLERİN ETKİSİ	109
YAYLA ALANLARININ KULLANIMININ YASAL BOYUTLARLA İNCELENMESİ: ÇATALOLUK YAYLASI (KONYA – BEYŞEHİR) ÖRNEĞİ	117
SAĞLIK ALANINDA İNTERNET TEKNOLOJİLERİNİN KULLANIMI: E-SAĞLIK UYGULAMALARI VE YENİ REKLAM MECRALARI	125
OKSİDENTALİZM KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE 11 EYLÜL SONRASI TÜRK SİNEMASINDA ÖTEKİ TEMSİLLERİ	131
İŞ YAŞAM DENGESİ VE İŞE GÖMÜLMÜŞLÜK ARASINDAKİ İLİŞKİ	141
TOPLUMSAL CİNSİYET KALIP YARGILARININ ÇOCUK OYUNLARINA YANSIMASI	151
TÜRKİYE’DEKİ KAMU VE ÖZEL BANKALARIN FİNANSAL PERFORMANSLARININ ANALİTİK HİYERARŞİ PROSESİ(AHP) VE GRİ İLİŞKİSEL ANALİZ(GİA) YÖNTEMİYLE DEĞERLENDİRİLMESİ	160
GİRİŞİMCİLİKTE ABBAS MODELİ	170
21. YÜZYILIN LİDERLİK PARADİGMALARININ YÖNETİCİ AHLAKI VE SOSYAL SORUMLULUK ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ	177
KENTİN EKONOMİ POLİTİĞİ: NEOLİBERALİZMİN MARKA KENTLERİ	182
SÜREKLİLİK-KOPUŞ DİKOTOMOSİ BAĞLAMINDA ERKEN CUMHURİYET MODERNLEŞMESİ1	190
ÖZ-DÜZENLEME BECERİ EĞİTİMİ PROGRAMININ ALTI YAŞ GRUBU ÇOCUKLARIN SOSYAL BECERİLERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ	196
DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE ÇOCUK YOKSULLUĞU	206
TÜRKİYE’DE KADINA YÖNELİK ŞİDDET VE MÜCADELE YOLLARI	213
TURKEY AND SYRIA: AN UNEASY RELATIONSHIP	223
A HISTORICAL ANALYSIS OF THE IMMIGRATION MOVEMENTS AIMED AT TURKEY	233
II ABDÜLHAMİD DÖNEMİ’NDE HAMİDABAD SANCAĞINDA EĞİTİM-ÖĞRETİM	243
SNAPCHAT KULLANIM MOTİVASYONLARI: SNAPCHAT KULLANICILARI ÜZERİNE KULLANIMLAR VE DOYUMLAR ARAŞTIRMASI	253
YÖRÜK TÜRKMEN KEYFİYELERİNDEKİ RENK VE ANLAMLARININ TÜRK KÜLTÜRÜ VE SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	262
EŞİNİ KAYBETMİŞ KADINLARIN YAS SÜREÇLERİ HAKKINDA NİTEL BİR ARAŞTIRMA: KONYA İLİ ÖRNEĞİ	269
MÜKELLEF HAKLARI ÜZERİNDE VERGİ BİLGİSİ; AKŞEHİR ÖRNEĞİ	277
YABANCI TURİSTLERİN BAKIŞ AÇISIYLA KONYA’NIN GÜVENLİK ALGISI	285
KALKINMADA TARIMIN ROLÜ; AKŞEHİR ÖRNEĞİ	295
REKLAMLARDA ZEİGARNİK ETKİSİNİN KULLANIMI: PRİME TIME’DA BİR İNCELEME	301

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÖRNEKLEMİNDE AKILLI CEP TELEFONU BAĞIMLILIĞI ÜZERİNE BİR İNCELEME	310
HALKLA İLİŞKİLER UYGULAMASI OLARAK SOSYAL MEDYA KULLANIMI	320
KATILIM BANKALARI İLE MEVDUAT BANKALARININ 2009-2016 YILLARI ETKİNLİKLERİNİN VZA İLE KARŞILAŞTIRILMASI	328
TÜRKİYE VE RUSYA ARASINDA YAŞANAN SİYASİ KRİZİN TÜRK TURİZMİ İLE TURİZM GELİRLERİ ÜZERİNE ETKİLERİ	338
MEDYA VE POPÜLER KÜLTÜR: ÇOCUKLARIN TÜKETİM TOPLUMUNDAKİ YERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME.....	345
BİR SİYASAL YÖNETİM BİÇİMİ OLARAK DEMOKRASİNİN TEMEL DAYANAĞI: FELSEFİ ANTROPOLOJİK TEMELLİ İNSAN HAKLARI	353
İNSAN HAKLARI AÇISINDAN MÜZAKERECİ DEMOKRASİNİN İRDELENMESİ	361
TÜRKİYE'NİN AFRİKA AÇILIMININ DIŞ TİCARETE YANSIMASI	369
HASTANE AMBİYANSI UNSURLARININ HASTA MEMNUNİYETİ ÜZERİNE ETKİSİ	376
MUHASEBE DERSLERİNE KARŞI ÖĞRENCİ TUTUMLARININ İNCELENMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA	385
ULUSLARARASI EĞİTİM STANDARTLARI VE UYGULAMA AÇIKLAMALARI KAPSAMINDA TÜRKİYE'DE MUHASEBE MESLEK SINAVLARI VE EĞİTİMLERİNDE BİLGİ TEKNOLOJİLERİNE YETERLİ ÖNEM VERİLİYOR MU?*	397
FUTBOLCU TRANSFERLERİNİN HİSSE SENEDİ FİYATLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ1.....	408
İŞİN ÖZELLİKLERİ İLE SANAL KAYTARMA DAVRANIŞI ARASINDAKİ İLİŞKİ: KAMU VE ÖZEL SEKTÖR ÇALIŞANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI	418
TÜRKİYE'DE MOBİLYA İMALAT SANAYİNİN MEKANSAL KÜMELENME ÖRÜNTÜSÜ: 2003-2014 YILI KARŞILAŞTIRMALI LOKASYON KATSAYISI ANALİZİ	428
YETİŞKİN BAĞLANMA STİLLERİNE GÖRE KISKANÇLIK, SALDIRGANLIK VE ALDATMA	437
MEDYA VE KADININ TEMSİLİ	445
YERLİ ÇİZGİ FİLM KARAKTERLERİNİN DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ	453
GENÇLERİN ÇEVRESEL TUTUM VE DAVRANIŞLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ: NEÜ ÖRNEĞİ.....	461
GENÇLERİN ÇEVRESEL GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: NEÜ ÖRNEĞİ	470
DİNİ VE AHLAKİ DEĞERLERİN OY VERME DAVRANIŞI ÜZERİNDEKİ ETKİNLİĞİ: "CİNSİYETLER ARASI KARŞILAŞTIRMA"	478
STADYUM VE İSİM SPONSORLUKLARININ TARAFTAR SATINALMA NİYETİNE ETKİSİ: TORKU ÖRNEĞİ	488
TOPLUMSAL YAPI ANALİZLERİNDEN TOPLUMSAL SEMPTOMLARA.....	499
DUYGUSAL EMEK VE İŞ TATMİNİ: AKADEMİSYENLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA.....	506
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ÖĞRENCİLERİNİN "ÇEVRECI" ALGILARININ METAFORLA ANALİZİ	518
REVERSAL OF ROLES IN <i>CARAMELO</i> BY SANDRA CISNEROS AND <i>THREE LIVES</i> BY GERTRUDE STEIN.....	530
KAMUDA İÇ DENETÇİLERİN PERFORMANS DENETİMİ ALGISI	536
TÜRK SİNEMASININ ARABESK FİMLERİNDE BABA VE BABA YOKSUNLUĞU	544
POLİS OKULU ÖĞRENCİLERİNİN STRESLE BAŞA ÇIKMA DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	554
REKLAMCILIKTA GÖSTERGEBİLİM: ALGILAMA VE YARATICILIK SINIRLARI DAHİLİNDE REKLAMCILIKTA GÖSTERGEBİLİMSEL BİR YAKLAŞIM	565
KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİMDE KULLANILAN ARAÇ VE YÖNTEMLERİN İLETİŞİM SÜRECİNDEKİ ROLÜNÜ BELİRLEMeye YÖNELİK BİR UYGULAMA	575
TURİZMDE KRİZ YÖNETİM STRATEJİLERİ	585
FREUD VE JUNG BAĞLAMINDA İSLAMİYETTEKİ RÜYA ANLAYIŞI.....	594
DİN PSİKOLOJİSİNE GÖRE NEFS KAVRAMI VE GELİŞİM AŞAMALARI.....	600
TÜRK HUKUKUNDA KURUMSAL TEMSİLCİ KAVRAMI	608
YUNUS EMRE'NİN ŞİİRLERİNDE ÂBİD VE ÂRİF TİPİ.....	615
EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN OSMÂN ZÂDE TÂİB DÎVÂNİ.....	620

İBN FAZLAN SEYAHATNAMESİNE GÖRE İDİL BÖLGESİ TÜRKLERİNDE ÖLÜM, DEFİN, DEFİN SONRASI UYGULAMALAR VE GÜNÜMÜZE YANSIMALARI.....	632
HISTORIA AUGUSTA'YA GÖRE İMPARATOR HADRIANUS.....	638
MÜZİK ÖĞRETMEN ADAYLARININ ŞARKI KAVRAMIYLA İLGİLİ KAVRAMSAL YAPILARININ VE ALTERNATİF KAVRAMLARININ BAĞIMSIZ KELİME İLİŞKİLENDİRME TESTİYLE ANALİZİ.....	647
MÜZİK ÖĞRETMEN ADAYLARININ GİTAR KAVRAMI İLE İLGİLİ BİLİŞSEL YAPILARININ BELİRLENMESİ	653
GRAFİK TASARIMI BAĞLAMINDA E-TİCARET WEB SİTELERİ	660
İŞİTME ENGELLİLER YAZ OLİMPİYAT OYUNLARI LOGOLARININ ANALİZİ	669
SİNESTEZİ VE MÜZİK EĞİTİMİNDE RENKLERİN ETKİSİ.....	676
SİNEMATOGRAFİK BİR ANLATIM ÖGESİ OLARAK UZUN ÇEKİM: "BIRDMAN VEYA CAHİLLİĞİN UMULMAYAN ERDEMİ" ÖRNEĞİ	683
OYUN METNİ İLE KARŞILAŞMA: GÜNÜMÜZDE OYUN ANALİZİ ÜZERİNE NOTLAR	693
KÜLTÜRLERARASI TİYATRO ÇALIŞMALARINDA TEMEL SORUNLAR: MAHABHARATA ÖRNEĞİ	703
GÜNÜMÜZ AFİŞ SANATINDA GÖRSEL DİL VE YAKLAŞIM: KÜLTÜREL AFİŞLER ÜZERİNE BİR İNCELEME.....	713
AÇIK HAVA REKLAM PANOLARINDA YARATICI ÇÖZÜMLER	723
KLASİK KEMENÇE EĞİTİMİNDE KULLANILAN SAZ SEMAİLERİNİN III. HANELERİNİN GÜÇLÜK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ ...	733
ZAMAN, KÜLTÜR VE MEKAN: TARİHİ ÇEVRELER ÜZERİNDE BİR DEĞERLENDİRME	740
TÜRKİYE'DE GAZETECİLİK EĞİTİMİNE ÖĞRENCİLERİN PENCERESİNDEN BAKMAK	746
HEDONİK KONUT FİYATLANDIRMA ÇOK BOYUTLU ANALİZİNİN BELİRLEYİCİLERİ	756
KASTAMONU BEYLİKLER DÖNEMİDİNİMİMARİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME (1211/12-1461).....	763

TOPLUMSAL YAPI ANALİZLERİNDEN TOPLUMSAL SEMPTOMLARA

Ümmet ERKAN

Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü
uerkan@bartin.edu.tr

GİRİŞ

Sosyoloji, 19. asrın toplumsal, ekonomik, siyasi koşulları sonucunda doğmuştur. 18. yüzyılda Montesquieu, Condorcet, Turgot, Rousseau, Voltaire, Diderot gibi filozofların toplumla ilgili sosyal felsefeleri, 19. asırda sosyolojinin bilimsel temeller üzerinde yükselmesini sağlamıştır. Sosyolojinin ortaya çıkışında siyasal, ekonomik ve kültürel devrimlerin büyük etkileri olmuştur. Bu devrimler hem siyasal hem de iktisadi yapıyı altüst etmiş, temel meşruiyet ve bağlılık biçimleri aşındırmış, yeni bir toplum inşasını zorunlu kılmıştır.

18. asırda İngiltere’de başlayan Sanayi İnkılabı; üretimin yapısı, biçimi ve amacında köklü değişmelere yol açmıştır. Kapitalist üretim biçimi, teknoloji ve insan emeğinin bütünleşmesi ile pazara dönük kitlesel üretime dönüşmüştür. Sanayinin ihtiyaç duyduğu emek gücünün sağlanabilmesi için kırsal alandan kent merkezlerine doğru yoğun bir göç dalgası başlamıştır (Kıray, 2006, s. 146-154). Kent ve kasaba merkezlerinde artan nüfus yoğunluğu, kentlerde ulaşım, altyapı, sağlık, eğitim, konut gibi sorunlarına yol açmış ayrıca heterojen nüfusun homojenleştirilmesi ve denetlenebilir hale getirilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Modern dönemle birlikte devletin yapısı, işleyişi, örgütlenmesi ve meşruiyeti ile ilgili de önemli değişimler olmuştur. Fransız İnkılabı ulus merkezli yeni bir siyasal sistemin yaygınlaşmasını sağlamıştır. Modern devletin temel meşruiyet biçimi ulus ve hukuk olmuştur. Modern öncesi dönemin feodal bağlılıkları, feodal yapısı ve işleyiş biçimi yerini ulus devletlerin anayasal temele dayalı, modern biçimlerine bırakmıştır. Bu yeni devlet biçimi; sınırların tayin edilmesi, uzmanlaşmış bir bürokrasi ağı, siyasal düzenin işleyişini ve kural birliğini sağlayan dengeli bir hukuk sistemi, devletin savunma ve diğer hizmetlerinin finansmanı için gerekli bir vergilendirme sistemine dayanmıştır (Sarıbay, 1998).

18. yüzyılda Aydınlanma felsefesi ile başlayan toplumun rasyonalizasyonu düşüncesi, bilim öncesi bir tür sosyal felsefe ile toplumsal sorunların da ele alınmasını sağlamıştır. İstatistik biliminin gelişmesi ile toplumun niceliksel bir okuması mümkün olmuş, temel sorunlar saptanabilmiştir. Sosyal sorun kavramının doğması sosyolojiye ihtiyacın da ortaya çıkmasını sağlamıştır (Ünsaldı ve Geçgin, 2003, s. 57-63). Toplumsal düzenin modernleşme ile birlikte hasar görmesi, büyük altüst oluşlar ve siyasal meşruiyetin yitimi toplumsal düzen ve istikrarı sağlama, toplumsal değişmeyi sağlam bir zemine oturtma amacıyla sosyoloji biliminin gelişmesini de sağlamıştır.

19. yüzyıl ve 20. yüzyılın ilk yarısında sosyoloji biliminden öncelikli olarak beklenen amaç; sosyal sorunların tespiti ve bu sorunlara çözüm önerileri getirilmesi amacına matuf olmuştur. İlk dönem sosyoloji anlayışı siyaset yöneliminde kalmıştır. Nietzsche ile başlayan Modernite eleştirisi, II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan yıkımla birlikte postmodern kavramının da doğmasına zemin hazırlamıştır. 1970’lere kadar fazla görünür olmayan postmodern düşünce, refah devletinin sona ermesi, 1973 Petrol krizi, transnasyonal sermayenin güç kazanması ile sosyal bilimlerde daha fazla tartışılmaya başlanmıştır. Bu dönemde bireysellikler, kültürel ve özgürlük talepleri artmıştır. 1968 öğrenci eylemleri farklı tür talepleri olan gençlerin bir isyan hareketine dönüşmüştür. “Aydınlanmanın ölümü”, “öznenin ölümü”, “meta anlatıların sonu” gibi ifadelerle tanımlanan postmodern dönemde, tekillikler heterojenlikler öne çıkmıştır. Postmodern dönemle birlikte artık sosyolojinin toplumsal yapı, toplumsal sistem, bütünleştirici sosyolojik gereksinimlerini bir kenara bırakıp bunun yerine toplumsal semptomları, majör yerine minör, bireysellikleri tematik bir biçimde incelemesi gerektiği düşüncesi özellikle Fransız postyapısalcı sosyolojisi akımı içerisinde dile getirilen bir düşünce olmuştur.

Bu çalışmada sosyolojinin doğuşu ile birlikte ele alınan sosyolojik yaklaşımlarla 20. yüzyılın ikinci yarısındaki postmodern sosyoloji düşüncesinin karşılaştırılması amaçlanmaktadır. Farklı koşulların etkisi altında değişen sosyoloji anlayışları karşılaştırılmaya çalışılmıştır.

1. TOPLUMSAL YAPI ANALİZLERİ

Rönesans’la başlayan reform, aydınlanma, modernleşme gibi dönemlerle süren modern Batı düşüncesini ortaya çıkaran koşullar ekonomik, siyasi, kültürel yapıdaki değişimlerde aranmalıdır. 12. asırdan itibaren Batı

Avrupa’da görülen nüfus artışı, kentlerin özerkliklerini elde etmesi, kentsoylu bir sınıf olarak burjuvazinin güçlenmesi, ticaretin artması, üniversitelerin kurulması (Kıray, 2006, s. 146-154). Rönesans düşüncesinin de temellerini atmıştır.

18. asırda başlayan Aydınlanma ile şu dört alanda değişim söz konusu olmuştur. Metafiziğin doğalla yer değiştirmesi, sosyal, siyasal, ekonomik vb. bütün sorunların ancak akıl ve deneyle çözülebileceği, insan ve insan soyunun mükemmelleştirilebileceği ve insan hakkı düşünceleridir (Ünsaldı ve Geçgin, 2003, s. 28). 18. Asırda bir sosyal felsefe olarak gelişen toplum incelemeleri, deneysellikten uzaktır. Bu dönemde ağırlıklı olarak sosyal evrimci, bütünlükçü toplum tasavvurları öne çıkmıştır. Amaç akıl temelinde toplumu yeniden örgütlemektir.

18. asrın sonlarında başlayan Sanayi İnkılabı iktisadi hayatı değiştirmiştir. Makine gücünü insan emeği ile birleştiren yeni üretim biçimi, üretimin planlanması, örgütlenmesi, lojistik ve ikmal gibi temel süreçleri ve bu süreçlerin örgütlenmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. İktisadi hayatta başlayan değişme atölye tipi küçük üretim ve bazı zanaat kollarının yerini yavaş yavaş sanayiye bırakmasına yol açmıştır. Lonca sistemi çökmüş, Ortaçağ değerlerini yansıtan toplumsal örgütlenme işlevini kaybetmeye başlamıştır. Sanayinin gereksinim duyduğu örgütlü ve özgür emek artan nüfus ve tarımsal üretimin kapitalistleşmesi ile azalan insan emeği ihtiyacı ile kent merkezlerine yönelmiştir. Limanlara yakın kentlerde toplanan nüfus köylüden sanayi işçisine dönüşmüştür. Kente gelen insanların izlenmesi, takip edilmesi, sosyal planlama ve sorun tespitleri için istatistik biliminden yardım alınmıştır. İstatistiki veriler sosyolojik incelemeler için de önemli bir kaynak işlevi görmüştür.

Fransız İnkılabı ile devletin yapısı, işleyişi ve örgütlenmesi değişmiş, modern devletin ortaya çıkması sağlanmıştır. Düzenli orduların kurulması, sınırların kesin olarak belirlenmiş olması, yurttaşların içte ve dışta güvenliğinin sağlanması, ulus-devletin askeri güç ve şiddet unsurlarının tek elde toplanması ile geleneksel devletten ayrılmasına neden olmuştur. Geleneksel devlet yapısı karşısında ulus-devletler, ulusal egemenliğin içeride ve dışarıda kabul edilmesiyle de güç kazanmıştır. Ayrıca savaşların maliyetinin hükümdarları tebaalarından giderek artan meblağlarda vergi toplamaya ve bu yüzden de bir vergi sistemi kurarak yönetimi bölgelere ayırma sürüklemiştir (Dieckhoff ve Jaffrelot, 2010, s. 28).

Bu dönemde diğer bir değişme bilginin yapısı ve elde ediliş biçiminde olmuştur. 15. yüzyılda astronomi ile başlayan modern bilim, 18. Yüzyılda Isaac Newton ile zirveye çıkmış, doğadaki düzenin matematikle kesin olarak saptanabileceği düşüncesi güçlenmiştir. Bilginin sekülerleşmesi ve temelinde akla dayalı ampirik metodların gelişmesi aynı zamanda insanlığın bütün sorunlarının bilimle çözülebileceği fikrini ortaya çıkarmıştır. Aynı düşünce 19. asırda sosyoloji biliminin doğmasında önemli bir etken olmuştur.

İktisadi, siyasi, sosyal, kültürel vb. değişimlerin önemli sonuçlarından biri toplumsal bünyenin yara alması olmuştur. Görece istikrarlı, dengeli bir toplum yapısından, istikrarsız, düzensiz, kaotik bir topluma geçiş hem siyasetçilerin hem de aydınların öncelikli sorunlarından birinin toplumsal yapının yeniden bütünleştirilmesi amacıyla yönelmelerine yol açmıştır. Bilimin elde ettiği başarılar, sosyoloji biliminin de bu başarılar izleyerek toplumsal sahada önemli kazanımlar elde edebileceği ümidinin yükselmesini sağlamıştır. Yani sosyolojiden beklenen yıkılan eski değerlerin, ittifakların, toplumsal yapının yerine yeni evrensellikler üretmesidir. Toplumsal değişme ve ilerlemenin toplumsal yapı ile uyum içinde gerçekleşmesini sağlamasıdır. Bu asrın en önemli değerleri olan “ilerleme” ve “düzen” sosyoloji biliminin kurucusu olan Comte’un da iki temel kavramı olmuştur. Comte’un temel amacı düzen ve ilerlemeyi eşgüdümlü bir biçimde yürütebilmektir (Giddens, 1990, s. 253). Comte, bu amaçla hasar gören dini inancın yerine yeni bir din ihdas etmeyi de amaçlamıştır. Bunun için pozitif bir insanlık dini kurmaya çalışmıştır.

Comte’un kurmuş olduğu sosyoloji bilimini sağlam bilimsel temeller üzerine bina eden hiç şüphesiz Emile Durkheim olmuştur. Sosyolojinin bir bilim olarak tanınmasında en büyük katkılardan biri ona aittir. Durkheim, Comte’tan devraldığı pozitivist modeli sosyolojik çözümlenmeye uygulamaya çalışmış ve bu konuda önemli bir başarı elde etmiştir. Sosyoloji biliminin temel ilkelerini belirlerken kullanmış olduğu yöntem, Fransız sosyoloji geleneğinin 1960’lara kadar titizlikle takip ettiği bir model olmuştur. Tiryakian’a göre; “Durkheim’den önce sosyoloji kışkırtıcı bir düşüncedydi: Onun profesyonel çabaları ile oturmuş bir toplumsal olgu haline geldi.” (Tiryakian, 1990, s. 199). Durkheim, pozitivist model ve yapısal işlevselci sosyolojik düşüncenin kurucusu olmuştur.

Durkheim, sosyolojisinde tıpkı Comte’da olduğu gibi toplumsal düzen ve istikrarın sağlanması amacına matuf muhafazakâr izler göze çarpmaktadır. Turner’a göre Durkheim sosyolojisinin muhafazakâr nitelikleri arasında; “toplumun bireye önceliği, insan tutkuları üzerinde ahlaki kısıtlama gerekliliği, cemaatlerin örgütlenişinde otoritenin önemi, toplumun dini değerlere bağlılığı” öne çıkmıştır (Turner, 2014, s. 153). Durkheim sosyolojisinde toplumsal düzen ve istikrarı sağlayacak olan mesleki işbölümü ve uzmanlaşmadır. Korportist bir

ekonomi, kaynaşmış bir toplum, rasyonel bir meslek ahlakı, organik dayanışma modern hayatın anomi ve sapmalarına karşı başvurulabilecek çözümlerdir. “Ulusal birliği bozmaksızın ortak yaşam merkezlerini arttırmaya olanak veren tek yerinden-yönetim, mesleki yerinden-yönetim diye adlandıracağımız şeydir.” (Durkheim, 1986, s. 133).

Almanya’da sosyoloji anti-pozitivist bir yol izlemiş, Weber tarafından değer ve eylem odaklı bir sosyolojik analiz öne çıkmıştır. Alman idealizminin izlerini taşıyan ve Dilthey’in tin bilimleri ve doğa bilimleri sınıflamasından yola çıkan Weber, toplumsal olguları, anlam ve değer ekseninden analiz etmeye çalışmıştır. Weber, sosyolojik çözümlemenin öncelikli amacı olan bütünlük bir toplum, yeni toplumsal değerlerin inşası sorununu modern bürokrasi ve rasyonel bir toplum tematiğinde çözümlenmeye çalışmıştır. Yasal ve rasyonel bir düzen insan eylemlerini disipline edecek ve toplum hukuk ve akıl üzerinden sağlam temeller üzerinde hayat bulacaktır. Bir üst yapı kurumu olarak inancın ekonomik yaşam üzerindeki etkilerini incelediği kitabında Protestanlığın kapitalizmin doğuşundaki etkilerini incelemiştir. Katoliklerin kapitalist yaşama ilgilerinin az olduğu, Protestanlığının ise daha iyi eğitim, yönetici olmaya istekli olma, kar peşinde koşma, parayı biriktirip yatırıma dönüştürme gibi eylemlerle kapitalizmin doğmasında pozitif bir etkisi olduğunu savunmuştur (Weber, 2013)

Marksist sosyoloji ise toplumsal değişimin temelini iktisadi yapı yani üretim ilişkilerini yerleştirmiş, üst yapıdaki değişimleri alt yapıda meydana gelen değişimlere bağlamıştır. Marksizm sosyoloji üzerinde özellikle sosyal tabakalaşma, sınıf çalışmaları, çatışma teorileri gibi alanlarda etkili olmuştur.

Durkheim’den Weber’e kadar sosyoloji normlar, rasyonalite ve bunların dışına çıkanlarla doğacak sorunları çözmeye çalışmıştır. Sosyoloji toplumun köksüzleşmesine karşı nasıl mücadele edileceğini ve kolektif bilincin nasıl geliştirileceğini ele almıştır. Durkheim organik topluluk, Tönnies işbölümü, Weber ekonominin rasyonelleştirilmesi düşüncesiyle hakim paradigma içerisinde sosyolojiye bütünlük bir görev biçmişlerdir. (Akay, 2033, s. 2).

Sosyolojinin klasik dönemi diyebileceğimiz bu dönemde “yapı” ve “sistem” kavramları öne çıkmıştır. Yapısalcı-işlevselci sosyolojik kuram toplumsal kurumları organik bir bütün olan toplum içerisindeki işlevleriyle açıklamıştır. Bu kuramın 20. yüzyıldaki en önemli temsilcisi Amerikalı Talcott Parsons’tur. Parsons, Amerika’da sosyolojinin gelişiminde büyük bir rol oynamış; Robert K. Merton, Kingslay Davis, Wilbert Moore, Robin Williams gibi isimleri etkilemiştir (Trevino, 2001, s. xiv-xv). Turner’a göre Parsons’un “Social System” isimli eseri hem Amerika hem de Avrupa’da toplumsal sistem, toplumsal eylem, toplumsal yapı, işlev ve kültür kavramların gelişimini etkilemiştir. Aynı zamanda bu kitap sosyolojinin bağımsız bir disiplin olarak savunusunu yapmıştır. Üçüncü olarak Parsons’un sosyolojisi kuram-eylem bağlantısı arasındaki uçurumları azaltmıştır (Turner, 2014, s. 265).

Elbette 20. yüzyılda sosyoloji tek bir yol izlememiştir. George Simmel’in sembolik etkileşimcilik üzerinde etkide bulunmasını sağlayan karşılıklı etkileşim teorisi, Karl Mannheim’in ideoloji ve ütopya görüşü ve kültür teorisi, V. Pareto’nun seçkinlerin yükseliş ve düşüşünü ele alan ve temelde belirleyici olan seçkinlerin gücü ve etkisi olduğunu düşünen sosyolojik görüşleri sayılabilir. Uygulamaya yönelik Amerikan sosyolojisi özellikle saha çalışmalarının artmasında önemli bir etki yapmıştır. Chicago ve Colombia üniversiteleri bu konuda kayda değer bir itibar kazanmıştır. Kentleşme, toplumsal bütünlük, güç ilişkileri, etnik ayrımcılık, toplumsal hareketler Amerikan sosyolojisinin başat konularıdır.

Özetle şunu söyleyebiliriz. 1970’lere kadar sosyoloji klasik sosyoloji geleneğini sürdürmüş, gerek Marksist gerekse yapısalcı-işlevselci sosyolojinin etkisi ile yapı ve kültür kavramlarının analizini öncelenmiştir. Yapı ve kültür kavramı bir devamlılık ilişkisi içerisinde düşünülmüştür. Ulus devlete dayalı, homojenleştirici, toplumu bütünlük olgusal sosyoloji anlayışı etkili olmuştur. 1970’li yıllar Marksist alt yapı - üst yapı ve ATÜT gibi kavramların ve yapı analizlerinin en üst düzeyde ele alındığı yıllar olmuştur.

2. POSTMODERN SOSYOLOJİ

Fransa’da başlayıp etkisini küresel biçimde hissettirmiş olan 1968 öğrenci eylemleri, Amerika’nın Vietnam’a silahlı müdahalesi vb. olaylar kültürel sermaye ile finans kapitalizmi arasında bir çatlak, bir kırılmaya neden olmuştur. Burjuva düzeni içerisinde bazı çatlaklar meydana gelmiştir. Homojen siyasal yapılar zayıflamış, heterojenlikler güçlenmeye başlamıştır. Batı’da Keynesçi refah devletinin sona ermeye başlaması, 1973-74 petrol krizi ve Arap sermayesinin güçlenmesi, doların dalgalanmaya bırakılması ve Pasifik’te yükselen Asya ülkeleri dünya üzerinde gerek güç dengelerini, gerekse stabil yapıyı sarsmaya başlamıştır. Bütün bu olaylar; homojen bir toplum yapısının sonu ve postmodernitenin başlangıcı olarak görülmüştür.

1970'lerden başlayarak küresel ekonomide bazı kırılmalar yaşanmıştır. Batı Avrupa 1970'lere kadar (II. Dünya Savaşından sonra) Keynesçi¹ bir ekonomik politikayla "refah toplumu" adı verilen hızlı bir ekonomik büyüme ve istikrar yakalamıştı. 1970'li yıllardan itibaren doların dalgalanmaya bırakılması, para rezervleri karşılığında altın bulundurma zorunluluğunun kaldırılması ile beraber reel piyasa yerini spekülasyon bir piyasa ekonomisine bırakmıştır.

Diğer önemli ekonomik faktörlerden biri üretimin Asya-Pasifik bölgesine kaymasıdır. Japonya'nın izlediği yolu takip eden Güney Kore, Malezya, Tayvan, Çin, Singapur gibi ülkelerde hızlı bir sanayileşme süreci yaşanmıştır. Asya-Pasifik'te yeni ekonomik güç merkezlerinin oluşması Batı Avrupa ve Amerika'nın dünya üzerindeki egemen gücünü sarsmıştır. Dünyanın üretim üssü Asya-Pasifik bölgesi olmuştur. 1973'te başlayan Petrol krizi özellikle enerji arzında önemli ölçüde Ortadoğu bölgesine bağlı kalan Avrupa'yı ciddi bir krize itmiştir. Benzin istasyonlarında oluşan kuyruklar, elektrik kesintileri, benzin fiyatlarının artması Avrupa'nın dışa bağımlı kırılma yapısını ortaya koymuştur. Petrol fiyatları 1-2 dolar seviyesinden 11-12 dolara kadar çıkmıştır.

Ekonomik olarak ortaya çıkan koşullar kadar siyasal değişimlerde yeni sosyolojinin doğuşunda etkili olmuştur. 1980'lerden sonra ivme kazanan küreselleşme ulus devletlerin gücünü sarsmaya başlamıştır. Küresel sermaye dünya üzerinde güç kazanmıştır. Küresel sermaye akışkan bir sermaye yapısını sahip olduğu için kolayca dünya üzerinde mobil hale gelmektedir. Küresel sermaye güçlü ve etkili ulus devletler yerine zayıf ve transnasyonel sermayenin güdümünde ulus devletler istemektedir. Dolayısıyla spekülasyon piyasasının oluşması ile birlikte ulus aşırı sermaye dünya üzerinde operasyonlar yapabilecek bir siyasal güce kavuşmuştur.

Siyasi olarak ortaya çıkan yeni durumu Hardt ve Negri bir tür yeni "İmparatorluk" olarak görmüştür. İmparatorluk ulus devlete dayalı emperyalist dönemin sonudur. Bu yeni dönem bütün yerküreyi içerileyen merkezlessiz, yersizyurtsuz bir harekettir. Bir tür Roma'sı olmayan Roma'dır. Değişen komuta ağları, melez kimlikler, esnek hiyerarşilerle işler (Hardt ve Negri, 2015, s. 19). Yani yeni egemenlik ilişkileri artık tek bir devlete (Amerika, Almanya, Rusya gibi) bağlantılı olarak düşünülemez. Merkezde tek bir devlet, tek bir siyasal yapı yoktur. Transnasyonel sermaye, ulusüstü siyasal kurumlar bunun yeni komuta merkezleridir.

Hardt ve Negri'ye göre yeni İmparatorluk çağı; sınırları olmayan uçsuz bucaksız bir dünya egemenliğidir. İkinci bir özelliği tarihi askıya alarak bugünkü var olan durumu ebedileştirmesidir. Üçüncü olarak insan doğası ve insan ilişkilerini yeniden düzenlemeye çalışır. Dördüncüsü ise İmparatorluk sürekli ebedi barışa vurgu yapar (Hardt ve Negri, 2015, s. 21).

Hardt ve Negri İmparatorluk dönemi ile birlikte ortaya çıkan yeni siyasal durumu şöyle tanımlamıştır: "Bir zamanlar tanık olduğumuz birkaç emperyalist güç arasındaki çatışma ya da rekabetin yerini, bütün bu güçleri belirleyen, bir-örnek yapılandıran ve tartışmasız postkolonyal ve postemperyalist bir niteliğe tek bir ortak hak nosyonu altında toplayan tek bir iktidar fikri almıştır." (Hardt ve Negri, 2015, s. 33). Hardt ve Negri İmparatorluk düşüncesinin postkolonyal dönemle ilişkisini de ifade etmiştir.

Siyasi ve ekonomik yapıda meydana gelen değişimler postmodernitenin doğuşunu da etkilemiştir. Postmodern düşünceyi Nietzsche'ye kadar geriye götürmek olanaklıdır. Nietzsche'nin Batılı değerleri ahlak üzerinden eleştirisi, "insan"ın sonunu ilan etmesi postmodernitenin de başlangıcı sayılabilir. Modernitenin sonu 1970'ler sonra yaygın bir biçimde kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle 1980'lerden sonra postmodern teori, sanat, edebiyat, mimari, felsefe, sosyoloji gibi çeşitli alanların en çok tartışılan konularından biri olmuştur. Baudrillard, Lyotard, Harvey gibi isimler postmoderniteyi bilgisayar ve medya gibi teknolojiler, yeni bilgi biçimleri ve toplumsal ekonomik sistemdeki değişimlere dayandırmıştır. Baudrillard ve Lyotard bu değişimleri enformasyon, bilgi ve teknoloji biçimleri çerçevesinde ele alırken, Jameson ve Harvey gibi neo-Marksist teorisyenler postmoderniteyi sermayenin dünya çapında daha yüksek bir derecede nüfuz sağlaması ve homojenleşmesinin izlerini taşıyan kapitalizmin yeni ve daha yüksek bir aşamasının sonucu olarak görmektedir (Best ve Kellner, 2016, s. 16).

Postmodernite, teorinin gerçekliği yansıttığı tarzındaki modern inancı sarsarak her teorinin en iyi ihtimalle gerçeğin bir kısmını temsil ettiğini, kısmi perspektifler sunduğunu ve dünyaya ilişkin tüm bilişsel temsillerin tarihin ve dilin dolayımında gerçekleştiğini savunmaktadır. Bu nedenle perspektifçi ve görecelikçidir. Tarih ve toplum üzerine total ve makro perspektifleri reddeder ve mikro teori ve politikadan yanadır. Postmodernite çokkatlılık, çoğulluk, bölük pörçüklük ve belirlenmemişlik lehine bir tutum takınmıştır. Merkezlessiz ve parçalanmış bir öznenin yanadır. Modernliğin rasyonel ve birleşik öznesini reddeder.

Postmodernizm, Rönesans'tan itibaren beliren ve Aydınlanmayla doruk noktasına çıkan modernizme ve onun getirdiği akılcılığa, bilginin ve değerlerin evrenselliğe, hümanist ideolojilere, sekülerleşmeye, toplum

¹İngiliz iktisatçı Keynes, 1929 ekonomik buhranında serbest piyasa düzenini sorumlu tutmuş, devletlerin piyasaya müdahale ederek düzenleyici bir rol üstlenmesi gerektiğini savunmuştur.

mühendisliğine, nesnelci gerçeklik idealine, insan odaklılığa, evrenselci insan imgesine, ontolojik ve epistemolojik temelliliğe karşı çıkmıştır.

Kitabı postmodern düşüncenin manifestosu olarak değerlendiren ama temelde bunu değil bilimsel bilgi ile meta-anlatılar arasındaki ilişkiyi ele alan F. Lyotard "Postmodern Durum" isimli yapıtında postmoderniteyi şöyle tanımlamıştır: "Postmodern'i meta-anlatılara yönelik inanmazlık (incredulity) olarak tanımlayacağım (Lyotard, 1994, s. 12). Lyotard meta anlatıların, felsefelerin geçmişte kaldığını, bundan böyle hakikatin bütünün temsil etme yeteneğine sahip bir meta anlatının olanaksızlığını dile getirmiştir. "Lyotard'a göre hem epistemik hem de siyasal meşruluğun bundan böyle felsefi meta anlatılardan ikamet edemeyeceğidir... Postmodern çağda meşruiyet çoğul, yerel ve içkin hale gelmiştir." (Fraser ve Nicholson, 1994, s. 280).

Turner postmodern düşüncüyü, "büyük anlatılara duyulan şüphe" olarak tanımlamıştır. Postmodernizm, feminizm ve anti-sömürgecilik arasında kendine önemli müttefikler bulmuştur ve Batı modernizminin tekdüze, ataerikil, rasyonalist ve hiyerarşik yapılarını yargılamıştır. Postmodernizm, heterojenliğe, farklılığa ve çelişkiye ve yerel bilgiye öncelik veren yeni bir adalet vizyonu önermektedir (Turner, 2003, s. 31).

Gellner'e göre ise postmodernite dış dünyadan emin olamadığımız ve sığınak olarak öznenin bulunduğu durumdan bize öznenin de bir sığınak, bir mevzi olmayacağını söylemektedir. Bunlar oluşum halindeki, belirlenemeyen ve hammaddelere dayatılmış anlamlardan, anlamlar kendi kendisiyle çelişen kültürel pratiklerden çıkmaktadır. O halde artık kendi içimiz de sağlam dayanaklar bulamayacağız. Öteki hakkında eskimiş savlarımızı kadar öznelliğimize de artık güven duyamayız (Gellner, 1994, s. 44).

1976 yılında Daniel Bell, "Kapitalizmin Kültürel Çelişkileri" isimli kitabında modern çağın sona ermekte olduğunu ve şimdi insanlığın yeni seçimler yapma sorunuyla yüz yüze geldiği yeni bir çağa girdiğini belirtmiştir: "Bizler Batı toplumunda bir yol ayrımına yaklaşıyoruz. Son 200 yıl süresince modern çağı biçimlendirmiş olan burjuva düşüncesinin – insan eylemi ve toplumsal ilişkiler, bilhassa ekonomik mübadele hakkındaki görüşün-sona erişine tanık oluyoruz (Best ve Kellner, 2016, s. 28). Ona göre postmodern çağ, modernist başkaldırıların gündelik hayata uygulanmasıyla isyankâr, hiper-bireyselci, hedonistik hayat tarzının son raddesine kadar yaşanmasının bir ürünüdür. Ona göre postmodern ahlaka, dine ve burjuva değerlerine yönelik bir saldırı girişimidir.

Postmodernizmin doğuşunda etkili olan felsefi düşüncelerden biri postyapısalcılıktır. Fransız yapısalcılığının – dilbilimde F. Saussure, antropolojide C. L. Strauss başta olmak üzere – temel düşüncesi anlamın yapı içerisinde olduğu düşüncesidir. Örneğin antropolojide kültür bir dizgedir. Kültürel eylemler, semboller o kültürün değer sistemi yani yapı içerisinde bir anlam taşır. Başka bir anlam dizgesinde bu sembol, ritüel, simgelerin bir anlamı olmayabilir. Aynı durum dil içinde geçerlidir. Dil, içinde anlamın inşa edildiği yapıdır. Yapı dışında anlam kopar. Bu düşüncenin önemli yönlerinden biri burada hiyerarşik bir ilişkinin olmamasıdır. Yani her yapı anlamlı bir bütündür. Her yapı bir takım simge, sembol, eylem ve örüntülerden oluşur. Yapılar birbirleri ile karşılaştırılmaz. Bu şu demektir: Kültürler karşılaştırılmaz. Kültürler arasında ileri-geri durumu yoktur. Bunun doğal sonucu her kültürün önemli ve değerli olduğudur. Afrika sanatı ile Batı sanatı arasında bir üstünlük-gerilik durumu olmadığına göre sanat bütün sanatları kapsayan bir etkinliktir. Böylece sanatta yaban sanatı adı verilen yeni bir sanat fikri doğmuştur.

Postyapısalcılık, yapısalcı felsefenin kesinlik, hakikat, sistem gibi kavramlarına saldırmıştır. Yapısalcılığın hümanizmi tam olarak aşmadığını savunmuştur. Postyapısalcılık gösteren karşısında gösterilene vurgu yapmıştır. Anlamın kesin bir biçimde belirlenmediğini ve sonsuz bir biçimde yeniden inşa edildiğini ima eder. Anlam dinamik bir yapıda ve sürekli yeniden üretilmektedir. "Anlamın anlamı sonsuz imadır, gösterenin gösterilene sonu nereye varacağı belirsiz bir şekilde yaptığı göndermedir... Anlamın anlamının gücü, gösterilen anlama hiçbir mühlet, hiçbir duraksama tanımayan belli bir arı ve sonsuz müphemliktir... daima tekrar anlamlandırır ve farklılaşır." Yapıyı ortadan kaldıran postyapısalcılık anlamın sonsuz çeşitliliğine vurgu yapmıştır.

Derrida'ya "déconstruction" (yapı bozum) iki temel kavramdan yola çıkar. Biri "différance" öteki "grammatologie". Différance, Derrida'nın uydurduğu bir sözcüktür. Bu kelimenin anlamı hem "geciktirmek" hem de "ayrı olmak" anlamına gelir. Derrida, dilin anlam üretmek için kendi dışında, dışsal bir imleme gerekmesi yoksa, metnin de kendi dışında bir imlemi yoktur. Yazınsan metnin kendi dışında, örneğin tarih ya da felsefe gibi sözmerkezci bilimlere gerekmesi yoktur. Yapısalcılıktan farklı olarak, metinde anlamı donduran yapı (structure) kavramına karşı çıkan Derrida. Çünkü diférance, metinde anlamın her zaman orada olmadığını, ertelendiğini ya da geriye alındığını göstermektedir. Derrida bu sözleriyle yazımerkezciliğe kaymıştır.

Postmodernizm öznenin bütünlüğünü parçalamış, hakikat kavramını anlamsızlaştırmıştır. Toplumun homojenleştirilmesi hedefi yerine kültürel talepler, heterojenliklerin öne çıkmasını istemiştir. Bu dönem aynı zamanda sosyalin yerini sosyalliklere bırakmaya başladığı bir dönemdir. Sosyallikler, kapitalizmin içinde onun söylemine, disiplinine ve denetimine maruz kalan, merkezi politik yapıların dışında olanların yani dini ve

azınlık kimliklerin, muhaliflerin ve ötekilerin ortaya koyduğu yeni siyasallaşma hareketlerinin, modernizme ve onun ahlakına, diline gönderdiği bir eleştiri, siyasal bir tavır olmuştur. Ve hatta ilk çıkışları dâhilinde, küreselleşme karşıtı hareketlerde de ifadesini bulan bu sosyallikler; buldukları birçok alanda deneyimleri çoğaltma etkinlikleri yaratarak iktidardan ve Ortodoks alandan uzaklaşmayı, kaçışı imlemektedirler. Çünkü merkezi politikaların bahsettiği şey, homojenleşmek ve toplumun içinde bütünleşmektir. Oysa toplumsalda ortaya çıkan bu yeni durumlar yerellikten, farklılıktan ve heterojen olgulardan söz etmektedir. Bunun için sermaye ve merkezi sistem karşıtı hareketlerin siyasal içerikleri, beraberinde birçok muhalif ve ayrık duran zeminleri kolektif mekânlarda buluşturma arzusuna dönüşmüştür.

Geniş bir ağından gelen bu yeni toplumsal hareketler artık buldukları çokluk içinde birçok kavramlaştırmayı, akademik söylemi, yüksek sanatları da alt üst edip, reddetmektedirler. Dillerin farklılığından, kültürel coğrafya çokluğuna, anlık aforizmalardan, eş zamanlı eylemlere yönelim sağlayan bu stratejiler iktidarın dilinden çok azınlığın dilinden bahsetmektedir. Böyle bir durumun ortaya çıkışı azınlık kavramının toplumsalda yeniden okunması anlamına da gelmiştir. Akay'a göre farklılıklar üzerine kurulu olan "çokluk" durumu, Marksist ikili toplumsallığı olduğu kadar, Parsons'cu birlik sosyolojisini de tanıyamamaktadır. Parçalanmış toplumun içinde ne ezen ve ezilenler ikili karşıtlıklar şeklinde çatallaşmakta ne de bütünleşebilmektedirler. Bunun kavramı, Spinoza'dan beri, varlığını sürdüren "çokluk" olmalıdır: İktidarda bulunmadığı gibi, belirli bir düzen içinde örgütlenmemiş kalabalıklar, bunlar arasındaki güç ilişkileri "çokluklar" şeklindedir ve sabit değildir. Dil oyunlarında olduğu gibi sözceler yer değiştirebilirler ve kendi kurallarını süreç zarfında sürekli olarak yeniden kurarlar. Burada artık ne B.M. ne de ABD'nin geçerli olan kurallıklarının meşruiyetinden söz etmek doğru olacaktır. Bir ayırım (different) ortaya çıkmıştır ve yetkili aşkın merciler veya Kant'ın önerdiği "akıl mahkemeleri" taraflar arasındaki ayrımları çözebilecek nitelikte değildir. Kimlikler oldukça bu ayrımlar sürecektir. Ama özdeşlik üzerine kurulu olan kimlikler de sürdükçe, ikili çatışmaların çoğalmalarından başka bir durumla karşılaşmadığımızı fark etmekteyiz. Atalara gönderimde bulunan köklere doğru giden modern özneye ait kimliklerimiz bizi aynı zamanda çatışmalara bağlayan sabitliklerimiz gibi durmaktadır. (Akay, 2002, s. 65).

Toplum homojenlikten çıkıp, heterojenleştiği, homojenleştirici kültür ve yapı analizlerine dayanan sosyoloji yerini semptomlara dayalı sosyallikler analizine bırakacağı postmodern sosyologlar tarafından ileri sürülmüştür. Heterojen toplum, çok renkli bir toplumdur. Semptomlara dayalı sosyallikler analizi olarak sosyoloji artık daha minörleşecek ve mikro sosyoloji çalışmaları eski majör sosyoloji analizlerinin yerini almaya başlayacaktır. Sosyolojide kendini bu yeni duruma hazırlamalıdır.

3. SONUÇ

18. yüzyılda Aydınlanma düşüncesi ile birlikte insanın akılla bütün sorunları çözebileceği düşüncesi, doğa bilimlerin kat ettiği mesafe, 19. Yüzyılda sosyal sorunların bilimsel yöntemler izlenerek çözülebileceği düşüncesini ortaya çıkarmıştır. 18. Yüzyılda sosyal felsefe olarak ortaya çıkan sosyoloji, 19. Yüzyılda bir sosyal bilim olarak yıkılan toplumsal yapının, eski bağlılıkların yeniden inşası görevini üstlenmiştir. Sosyolojinin klasik dönemi denilen bu dönemde ondan öncelikli olarak beklenen toplumun yeniden düzenlenmesidir. Toplumun fizik yasaları gibi kesin kanunları ile toplumsal ilerlemenin toplumsal yapıyı bozmadan ve istikrarsızlaştırmadan sürdürülmesi amaçlanmıştır. Comte ve Durkheim'ın pozitivist sosyolojisi, Parsons'un yapısalci işlevselciliği, Weber'in kültüralist yaklaşımı ve Marks'ın ekonomi temelli toplum görüşü öncelikli olarak toplumsalı tamir etmek, toplumu yeni değerler etrafında sistematize etme görevi üstlenmiştir.

Nietzsche'nin Batılı değerlere yönelik eleştirisi postmodernin başlangıcı olarak görülmüştür. II. Dünya Savaşı sonrasında totalitarizmin yükselişi, hümanist özgürlük düşüncesinin hayal kırıklığı ile sonuçlanması moderne karşı eleştirilerin dozunu arttırmıştır. 1970'lerle birlikte Batı merkezli dünya hegemonyasının zayıflaması, Asya-Pasifik merkezli yeni bir güç temerküzü, petrol ambargosu ile Batı sanayinin dış koşullara karşı kırılma yapısı, refah devletinin sona ermesi yeni bazı kültürel taleplerin artması ile sonuçlanmıştır. Postmodernite modernliğin homojenleştirici eğitim, kültür, siyaset ve sosyoloji politikalarına karşı bir eleştiridir. Özenin, hakikati ve meta anlatıların ölümü ile ifade edilen bu yeni dönemle birlikte toplumun denetim ve baskında kaçması için Fransız postyapısalcı felsefeciler yersizyurtsuzluk kavramını ortaya atmıştır. Moleküler oluş, minör oluş, denetimden kaçış, sabitelerden kurtulma ile ifade edilen bu yeni durum toplumun heterojenleşmesi, farklılıkların olumlanmasını savunmuştur. Foucault, Deleuze, Guattari gibi Fransız postyapısalcıların savunduğu bu sosyoloji anlayışı toplumun bütüncül okuması yerine toplumsal katmanların, fark ve ayrımların yani sosyallığın incelenmesi gerektiğini dile getirmiştir. Bu yeni sosyoloji toplumsal olgular, yapı ve sistem analizlerinden farklı olarak bireysellikleri, grupları, cemaatleri, cinsiyet bağlantılarını, küçük grupları inceleme konusu yapma amacındadır. Çünkü bütünsellik modern devletin arzuladığı, bireyin hareketinin düzenlenmesini,

“hesaplanabilir terimlerle yönetilmesini” sağlamaktadır. Foucault, “devlet bilimi” ya da “politik aritmetik” olarak adlandırdığı bu olgudan kaçınmak için çabalamıştır.

KAYNAKLAR

- Akay, A. (2002), “Yapısalcılık – Sonrasına Yeniden Bir Bakış”, *Doğu Batı Dergisi*, Sayı 19, İstanbul, s. 65.
- Akay, A. (2003) “Sosyolojiden Sosyallikler Analizine”, *Toplumbilim Dergisi*, Sayı 2, İstanbul, s. 2-5.
- Best, S. & Kellner, D. (2016). *Postmodern Teori*, Çev. Mehmet Küçük, 3. Baskı, İstanbul:Ayrıntı Yayınları.
- Dieckhoff, A. & Jaffrelot, C. (2010). *Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek Kuramlar ve Uygulamalar*, Çev. Devrim Çetinkasap, İstanbul:İletişim Yayınları.
- Durkheim, E. (1986). *İntihar - Toplumbilimsel İnceleme*, Ankara:Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Fraser, N.& Nicholson, L. (1994) “Felsefesiz Toplumsal Eleştiri:Feminizm ve Postmodernizm Arasında Bir Karşılaşma, Çev. Mehmet Küçük, *Modernite Versus Postmodernite İçinde*, Der. Mehmet Küçük, Ankara:Vadi Yayınları.
- Gellner, E. (1994). *İslam, Postmodernizm ve Us*, Çeviren: Bülent Peker, Ankara:Ümit Yayıncılık.
- Giddens, A. (1990) “Pozitivizm ve Eleştiricileri,” Çev. Levent Köker, *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi İçinde*, Ed. Tom Bottomere ve Robert Nisbet, Ankara:V Yayınları.
- Kıray, M. B. (2006). *Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme*, 2. Baskı, İstanbul:Bağlam Yayınları.
- Hardt, M. & Negri, A. (2015). *İmparatorluk*, Çev. Abdullah Yılmaz, 8. Baskı, İstanbul:Ayrıntı Yayınları.
- Lyotard, F. (1994). *Postmodern Durum*, Çev. Ahmet Çiğdem, Ankara:Vadi Yayınları.
- Sarıbay, A. Y. (1998). “Küreselleşme, Postmodern Uluslaşma ve İslam”, *Küreselleşme, Sivil Toplum ve İslam*, Ankara:Vadi Yayınları.
- Tiryakian, E. A. (1990) “Emile Durkheim”, Çev. Ceylan Tokluoğlu, *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi İçinde*, Ed. Tom Bottomore ve Robert Nisbet, Ankara:V Yayınları.
- Trevino, A. (2001). *Javier Talcott Parsons Today His Theory and Legacy Contemporary Sociology*, Rowman Littlefield Publisher, Oxford, p. xv-xvi.
- Turner, B. (2003). *Oryantalizm Postmodernizm ve Globalizm*, Çeviren: İbrahim Kapaklıkaya, 2. Basım, İstanbul:Anka Yayınları.
- Turner,B. (2014). *Klasik Sosyoloji*, Çev. İdil Çetin, İstanbul:İletişim Yayınları.
- Ünsaldı, L. & Geçgin, E. (2003). *Sosyoloji Tarihi Dünya’da ve Türkiye’de*, İstanbul:Heretik Yayınları.
- Weber, M. (2013). *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*, Çev. Milay Göktürk, Ankara:Bilgesu Yayınları.